

Kap 26 : Sångarprinsen (1827-1852).

Prins Frans Gustaf Oscar, hertig av Uppland & 2:a i tonföljden, föddes den 18 juni 1827 på Haga slott. Han & brodern Karl (XV) gick fram till 1843 i slottsskola och följdes därefter åt under tre år blandad civil och militär utbildning. Eftersom Gustaf dog så ung, endast 25 år gammal, hann han inte uträtta så mycket. Sin varaktigaste insats gjorde han som kompositör.

Det finns en längre biografi om Gustafs person (Horn 1946), några kortbiografier (Carlsson 1853; NFB 1883; Almén 1893: ss. 191-205; SBHL 1906; NFB 1909; Efvergren 1925: ss. 65-80; Svedlund 1966: ss. 70-78; Tegen 1967; Elgklou 1978: ss. 32..67; Ohlmarks 1980: ss. 116-117; Weibull 1991: ss. 108-110; Elgklou 1995: ss. 78-82; Sundberg 2004: ss. 216-217; Mardel 2009; Lindqvist 2010: ss. 41-44; Raab 2010; Norlin 2015: ss. 87-90), specialstudier om hans musik (Wieselgren 1867: ss. 30-34; Geijer 1912: ss. 7-30; Jonsson 1991; Skott 1996: ss. 171-175; Öhrström 2010; Hallgren 2015) och som biperson i biografier & minneslitteratur (Wennström 1873; von Troil 1877; Edholm 1906; Lindbæk 1910; Geete 1911; Hagen 1929; af Edholm 1944; Söderhjelm & Palmstierna 1944). De sista 10 åren av sitt liv förde Gustaf dagbok (Lagerqvist & Åberg 1996), men där finns inga personliga detaljer.

Eftersom Gustaf i praktiken hade två parallella karriärer – prins och kompositör – beskriver jag dem var för sig.

*

Gustafs militärutbildning påbörjades 1843 och han deltog varje sommar i exercisövningar. Han var visserligen klen byggd men hade en stark röst. Han verkar ej ha deltagit i fysiskt krävande övningar. På vanligt prinsmanér steg han snabbt i graderna: 1845 underlöjtnant, 1846 ryttmästare, 1850 överstelöjtnant. 1851 var han ledamot i en kommitté för förslag till nya fäktinstruktioner för kavalleriet. Gustafs militära mentor Samuel von Troil (1804-1880) hade ett mycket positivt intryck av honom som person, även om man anar en brist på entusiasm inför Gustafs militära kvaliteter:

Denne konungens andre son utnämndes 1843 till volontär vid dragonkorpsen och blef i sådan egenskap anställd vid lifsqvadronen, under min särskilde uppsigt samt med uppdrag åt mig att inlära honom alla till tjensten hörande delar. Jag inöfvade prinsen ganska noga i sabelhuggning, lansfäktning, pistolens handterande, gymnastik, flankering och sqvadronsexercis, med ett ord, i alla till en fullständig gradpassering hörande ämnen, och sedermera äfven i bataljonsrörelser. Under första regementsmötet red prinsen såsom simpel karl på högra flyglens främsta led, det andra såsom underbefäl och det tredje såsom flygelofficer. Han erhöll på sådant sätt en ganska grundlig undervisning i rytteriyrket och hade derjemte fördelen af ett klangrikt och taktfullt kommandoord. År 1845 godkändes han, i närvaro af konungen och drottningen, i alla till tjensten hörande delar, samt befordrades derefter till underlöjtnant och påföljande år till ryttmästare.¹

Av alla kära minnen framstår dock intet så lifligt som Prins Gustafs milda, ädla gestalt. ... Enkel, välvillig, rättsinnig, anspråkslös, sedligt oförderfvad, återhållsam i sitt lefnadssätt, dock utan allt pedanteri, glad i sällskap, men så. att denna glädje aldrig öfvergick till stojande munterhet, företedde prinsens person den sanna bilden af en

¹ von Troil 1877: s. 100

"gentleman." Utan att någonsin söka att taga sin furstliga värdighet i akt, hade han i hela sitt väsende en hållning, som gjorde att man ej glömde att han var prins. Då till allt detta lägges uttrycket i de milda, blå, stundom melankoliska ögonen, samt hans ovanligt vackra röst och stora musikaliska förmåga, är det ej underligt att han tjusade dem som med honom kommo i närmare beröring.²

Gustaf tycks ha varit den i syskonskaran som bäst lyckades med konststycket att vara kunglig & gemen på samma gång. Vid sidan av sin börd hade han utseendet för sig och kunde stödja sig på en framgångsrik "borgerlig" musikkarriär. Han var mycket historieintresserad vilket fick hans far att tilldela honom ansvaret för en skildring av Sveriges roll i 30-åriga kriget efter Chemnitz 1639 och för publiceringen av urkunder i "Arkiv till upplysning af svenska krigens och krigsinrättningarnas historia". Gustaf hann starta på en skildring av 1655-års riksdag, den där bondeståndet efter Westfaliska freden 1648 tvingade igenom en (partiell) reduktion av adelns förläningar.

Gustaf hade aldrig några politiska uppdrag men åsikter hade han – alla av dem reaktionära. Tillsammans med Karl besökte han ofta junker-partiets sammankomster. Det finns ett brev bevarat till hans kristendomslärare hovpredikanten Johan Gustaf Lundberg apropå utgången av 1850 års försök att reformera statsskicket. Oscar I försökte införa ett tvåkammerssystem & allmänna val som ett sätt att blidka 1848 års upprorsmakare. Gustaf ville att allt förblev vid det gamla. Han utgjuter sig över liberalernas krypskytte mot nationens väl. "Således! Till slut! Var glad att fäderneslandet denna gång räddades från branten af de demokratiska allmänna valen (med bred basis); en annan gång kanske går det ej så väl."³

Därutöver fyllde Gustaf sina dagar med hovliv, resor, militärövningar, att komponera, skriva på sin historik, umgås i musikkretsar & att inreda sitt nyinköpta sommarslott Stjernsund vid norra ändan av Vättern.

*

*Vad rätt du tänkt, vad du i kärlek vill,
vad skönt du drömt, kan ej av tiden härjas,
bärga skörddet är en skörd, som undan honom
bärgas,
ty den hör evighetens rike till.
Gå fram, du mänsklighet! var glad, var tröst,
ty du bär evighetens rike i ditt bröst.*
Viktor Rydberg (1828-1895)

Hemmet var mycket musikintresserat. Gustaf tillbringade redan under småskolan timmar framför pianot. Familjen hade 1823-1830 en pianolärare Edmund Passy (1789-1870), men Gustaf undervisades av dennes efterträdare Adolf Fredrik Lindblad (1801-1878). Lindblad hade en musikskola i nuvarande Rosenbad, men för prinsbarnen gällde privatundervisning. Gustaf hade en vacker röst & fick därför även undervisning av sångpedagogen Isak Berg (1883-1886). Gustafs första kompositionsförsök överhuvudtaget är i 10-årsåldern. Hans första offentligt framförda kompositioner är från 1843: En marsch för Livgardet (brodern Karls regemente) & en för Livdragonerna (hans eget regemente), en vals tillägnad system Eugénie

² von Troil 1877: ss. 100-101; Horn 1946: s. 126.

³ PHT 1917; Horn 1946: s. 141.

och en galopp. Året därpå valdes han till hedersledamot av Musikaliska akademien. 1843-1851 blev det sammanlagt 55 kompositioner, som akademien lät trycka upp efter hans död:

Mest framgångsrik [i den musikintresserade familjen] var prins Gustaf som denna artikel till övervägande del skall handla om. Med sina oftast både älskvärda och enkla småstycken blev han vid 1800-talets mitt en av de mest spelade och sjungna svenska tonsättarna över huvud taget. I sina sångkvartetter anslöt han sig till en vek och effeminerad studentsångsstil som var populär vid sidan av den "manliga" stil som representerades av främst Gunnar Wennerberg. Ett par av dessa sånger har för all framtid inskrivits på firmamentet som svenska sångklassiker. Vi hälsar våren med *Glad såsom fågeln*. Vi tar studenten till *Sjung om studentens lyckliga dag*. Kanske har vi en eller annan gång också sjungit den sentimentalt bitterljuva *I rosens doft*. Med dessa har Gustaf gjort sig odödlig.⁴

Vilket är sant så långt som det sträcker sig, men Gustafs ständige textförfattare Herman Säterberg (1812-1897) har fått sina slängar. Studentsångens 2:a strof med sin uppmaning till studenterna att efter examen offra livet för fosterlandet brukar inte längre framföras.⁵ Gustaf verkade i en övergångstid då den svensk nationskänslan var grundad både på krigarbragder och naturromantik.

Att Gustafs kompositioner vann spridning berodde både på deras kvaliteter & på hans ställning. Hans kontakter med musiketablissemangen i Stockholm, Uppsala & det militära garanterade att de spelades. Att de trycktes och spreds gjorde dem tillgängliga – de tycks dessutom ha distribuerats gratis. Genom sin börd var han ett namn. Allt detta räcker långt, men inte 150 år. Vid det laget brukar det mesta ha reducerats till kuriositeter. Men Gustafs pubertala svärmod verkar höra evigheten till. Livet är orättvist, och för det ska vi ibland vara tacksamma.

*

Gustaf och det sexuella är ett outrett kapitel. Hans ointresse har ofta påtalats. Kanske hade det med hans dåliga hälsa att göra. Det finns inga uppgifter om lämpliga äktenskap, men kanske pågick sonderingar. Gustaf verkar under tiden ha begravt sig i konsten.

Det finns en historia från 1892 om att han inackorderades hos en präst, att denne uppmanades att göra honom till mindre av poetisk drömmare mera av sportsman och att Gustaf under vistelsen blev förtjust i prästens dotter.⁶ Det är svårt att placera historien i tid och rum. Möjligen avser den konfirmationsåret 1842. 1944 gjordes en långfilm med en liknande intrig, *Prins Gustaf*, i regi av Schamyl Bauman. Handlingen är förlagd till Uppsala året 1845. Alf Kjellin spelar Gustaf, Mai Zetterling spelar prästdottern Ann Maria Wastenius, Lennart Bernadotte spelar Karl.⁷ Någon sådan prästdotter har dock inte gått att lokalisera. Däremot umgicks Gustaf Uppsalatiden 1844 & 1845 med författarinnan Tekla Knös (1815-1880) och sista åren även med friherrinnan Josephine Hamilton (1834-1861; 1857 g. Rudbeck). Tekla ansåg Gustaf vacker så att man blev knäsvag av hans närhet, men en smula ointressant. Vad

⁴ Jonsson 1991: s. 161.

⁵ Skott 1996: s. 175.

⁶ de Fontenoy 1892: ss. 440-441.

⁷ Prins Gustaf (1944). Svensk Filmdatabas. <sf.se> (2016-01-01).

Josephine ansåg vet vi inte. Långt senare förekom spekulationer om en kärleksaffär liknande den mellan prins Oscar & hovdamen Ebba Munck.

Gustaf hade ofta varit sängliggande i svårdiagnosticerade infektioner. Den 10 juli 1852 gjorde han sin far sällskap till Tyskland för en brunnskur. På återresan insjuknade han i ”gastrisk nervfeber” – möjligen var det en salmonellainfektion. Den 24 september dog han i Kristiania, 25 år gammal. Eftermälet var ovanligt intetsägande:

Enligt E af Edholm (nekr i Post o Inrikes Tidn:ar) var G främmande för politik men passionerat intresserad av litterära och estetiska studier. Hans höga, ståtliga och samtidigt fint byggda gestalt liksom hans »svärmiska ögon och en viss på en gång anspråkslös och furstlig hållning» förlänade honom »ett sällsynt behag». Det ovanligt stora antalet minnesfester och hyllningsdikter den närmaste tiden efter G:s död visar hans popularitet i vida kretsar. Norr om Haga lustslott uppsattes 1854 en byst av K E Sjöstrand genom Musikaliska akademins försorg. Till hundraårsminnet 1927 avtäcktes G Eldhs staty utanför Geijersgården i Uppsala.⁸

⁸ Tegen 1967.